

Sygn. akt I KK 436/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 stycznia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Michał Laskowski (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Piotr Mirek
SSN Paweł Wiliński

Protokolant Agnieszka Niewiadomska

w sprawie **D. A.**
skazanego za czyn z art. 209 § 1 k.k.
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu
w dniu 11 stycznia 2023 r.,
kasacji Prokuratora Generalnego
od wyroku Sądu Rejonowego Poznań-Stare Miasto w Poznaniu
z dnia 15 października 2020 r., VIII K 504/20,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Rejonowemu Poznań-Stare Miasto w Poznaniu do ponownego
rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy Poznań-Stare Miasto w Poznaniu, wyrokiem z dnia 15 października 2020 r., VIII K 504/20, uznał D. A. za winnego tego, że w okresie od 5 lipca 2019 r. do 15 maja 2020 r. w P. z wyłączeniem okresu od 11 stycznia 2020 r. do 13 maja 2020 r. uchylał się od obowiązku alimentacyjnego określonego

wyrokiem z dnia 16 lutego 2017 r. Sądu Rejonowego Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu w sprawie o sygn. akt IV RC 806/16 na rzecz małoletniej J. A. reprezentowanej przez matkę J. M., gdzie łączna wysokość zaległości stanowi co najmniej trzy świadczenia okresowe wskazane po 700 złotych miesięcznie, tj. czynu z art. 209 § 1 k.k., za co na mocy art. 209 § 1 k.k. wymierzył mu karę 6 miesięcy pozbawienia wolności. Na podstawie art. 624 § 1 k.p.k. Sąd zwolnił oskarżonego z obowiązku ponoszenia kosztów sądowych.

Wyrok ten uprawomocnił się w dniu 23 października 2020 r., bez postępowania odwoławczego.

Powyższy wyrok zaskarżył na korzyść skazanego D. A. Prokurator Generalny, który zarzucił orzeczeniu rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, a mianowicie art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. i art. 366 § 1 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. oraz art. 410 k.p.k., polegające na zaniechaniu wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności sprawy, dotyczących uprzedniej karalności oskarżonego oraz nienależytym uwzględnieniu, wynikających z ujawnionego na rozprawie materiału dowodowego okoliczności związanych z odbywaniem przez oskarżonego w okresie od 11 stycznia 2020 r. do 13 maja 2020 r. kary pozbawienia wolności i nierozważenie ich w aspekcie realizacji znamion występku niealimentacji, co doprowadziło do wadliwego, również z rażącym naruszeniem prawa materialnego, tj. art. 11 § 1 k.k., określenia przypisanego D. A. czynu i skazania go wyrokiem z dnia 15 października 2020 r., sygn. akt VIII K 504/20, za cały zarzucany mu aktem oskarżenia czyn z art. 209 § 1 k.k.. popełniony w okresie od 5 lipca 2019 do 15 maja 2020 r. z wyłączeniem okresu od 11 stycznia 2020 r. do 13 maja 2020 r., podczas gdy za występki na szkodę tej samej małoletniej pokrzywdzonej, zamykający się w granicach od 10 października 2018 r. do 6 grudnia 2019 r., został on już uprzednio prawomocnie skazany wyrokiem nakazowym Sądu Rejonowego Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu z dnia 23 marca 2020 r., sygn. akt VI K 212/20, a nadto w okresie zaledwie 2 dni, tj. od 14 do 15 maja 2020 r. oskarżony nie mógł wypełnić ustawowych znamion czynu zabronionego z art. 209 § 1 k.k., do realizacji którego

ustawodawca wymaga skutku w postaci co najmniej 3-miesięcznej zaległości w świadczeniu obowiązku alimentacyjnego

Podnosząc ten zarzut, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu Poznań-Stare Miasto w Poznaniu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniesiona kasacja jest oczywiście zasadna, co pozwalało na rozpoznanie jej na posiedzeniu bez udziału stron w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

Jak słusznie wskazuje Prokurator Generalny, Sąd Rejonowy Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu, wyrokiem nakazowym z dnia 23 marca 2020 r., VI K 212/20, uznał D. A. za winnego tego, że w okresie od 10 października 2018 r. do 6 grudnia 2019 r. w P. uchylał się od wykonywania ciążącego na nim obowiązku alimentacyjnego wobec małoletniej J. A. określonego co do wysokości w wyroku zaocznym Sądu Rejonowego Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu, IV Wydział Rodzinny i Nieletnich z dnia 16 lutego 2017 r., IV RC 806/16 na kwotę 700 złotych, co spowodowało, że łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowiła równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych, a nadto poprzez zaniechanie wpłat naraził małoletnią J. A. na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, tj. czynu z art. 209 § 1a k.k., za co na podstawie art. 209 § 1a k.k. w zw. z art. 34 § 1, § 1 a pkt 1, § 1 b k.k. w zw. z art. 35 § 1 k.k. wymierzył mu karę roku i 6 miesięcy ograniczenia wolności polegającą na wykonywaniu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 30 godzin w stosunku miesięcznym. W pkt II wskazanego wyroku nakazowego, działając na podstawie art. 34 § 3 k.k. w zw. z art. 72 § 1 pkt 3 k.k. Sąd zobowiązał oskarżonego do wykonywania ciążącego na nim obowiązku łóżenia na utrzymanie córki J. A..

Wskazany wyrok nakazowy, wobec braku sprzeciwu uprawnionych stron, którym prawidłowo doręczono odpisy orzeczenia, uprawomocnił się w dniu 3 czerwca 2020 r.

Z zestawienia opisów czynów przypisanych skazanemu w zaskarżonym wyroku, jak i we wcześniejszym wyroku nakazowym wynika, iż wydane orzeczenia dotyczą przestępstw niealimentacji popełnionych przez oskarżonego D. A. na szkodę tej samej małoletniej pokrzywdzonej, których okresy częściowo się pokrywają (a ujmując to dokładnie – okres czynu przypisanego w wyroku nakazowym mieści się w całości w okresie czynu przypisanego w zaskarżonym wyroku, przy czym ten ostatni okres wykracza także poza ramy czasowe ustalone dla przestępstwa niealimentacji w wyroku nakazowym).

W tym kontekście wskazać należy, że na sądzie rozpoznającym sprawę ciąży obowiązek dokładnego wyjaśnienia okoliczności sprawy (art. 366 § 1 k.p.k.), przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności ujawnionych w toku rozprawy (art. 410 k.p.k.). Ma to szczególne znaczenie przy ustalaniu czasu popełnienia przestępstwa (art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k.) w odniesieniu do czynów rozciągniętych w czasie, przy których – jak wskazuje doświadczenie zawodowe – mogą być niekiedy prowadzone dwa różne postępowania (zwłaszcza w sprawach o przestępstwa określone w art. 207 i art. 209 k.k.) – przy czym okresy czynów, będących przedmiotem różnych postępowań, mogą się w całości pokrywać, mogą się wzajemnie krzyżować albo jeden może zawierać się w całości w drugim (jak w niniejszej sprawie). Wypełnienie powyższych obowiązków procesowych w rozważanym tu zakresie ma zapobiec prowadzeniu postępowania o czyn, co do którego (przynajmniej w części) już prawomocnie rozstrzygnięto albo uprzednio wszczęto postępowanie, które nadal się toczy. Jest to szczególnie ważne, gdyż państwo nie zapewnia skutecznych instrumentów pozwalających na weryfikowanie badania zaistnienia negatywnej przesłanki procesowej określonej w art. 17 § 1 pkt 7 *in fine* k.p.k. (w tej sprawie dane z Krajowego Rejestru Karnego, jakimi dysponował Sąd Rejonowy (według stanu na dzień 7 lipca 2020 r.) nie obejmowały wyroku nakazowego z dnia 23 marca 2020 r.). Pierwotny błąd, jaki zaistniał w tej sprawie (naruszenie art. 17 § 1 pkt 7 *in fine* k.p.k.), popełniła prokuratura, która nie uwzględniła tego, że część czynu zarzuconego podejrzanemu w tej sprawie, była już przedmiotem wcześniej wszczętego postępowania.

W takich sprawach, przy braku bardziej skutecznych instrumentów procesowo-informatycznych, pozwalających na sprawdzenie w toku postępowania,

czy czyn (jego część) nie jest przedmiotem innego, już wszczętego postępowania, organy procesowe (a więc w pierwszej kolejności prokuratura lub Policja, a następnie sąd) powinny dokładać szczególnej staranności i w ramach czynności przesłuchania świadków oraz podejrzanego i oskarżonego dopytywać uczestników procesu o to, czy nie toczy się (względnie nie toczyło się) postępowanie o podobny czyn, jak będący przedmiotem postępowania. Informacje uzyskane od świadków, podejrzanych i oskarżonych pozwolą w większym stopniu ustrzec się organom procesowym przed naruszeniem art. 17 § 1 pkt 7 *in fine* k.p.k.

Przypisanie oskarżonemu w tej sprawie fragmentu czynu, który był już przedmiotem prawomocnego osądu w innej sprawie nie stanowi bezwzględnej przyczyny odwoławczej w postaci *rei iudicatae*. W orzecznictwie już od dawna wskazuje się bowiem, że negatywna przesłanka procesowa określona w art. 17 § 1 pkt 7 *in principio* k.p.k. zachodzi wyłącznie w sytuacji, gdy okresy obu przypisanych oskarżonemu czynów pokrywają się ze sobą i są identyczne, względnie gdy okres określony w sprawie następnej został w całości objęty skazaniem w sprawie rozpoznawanej poprzednio, prawomocnie już zakończonej (*por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 23 lutego 2021 r., IV KK 186/20; z dnia 9 sierpnia 2017 r., II KK 222/17; z dnia 17 listopada 2004 r., V KK 272/04*). W wypadku przestępstw wielokrotnych, do których należy występki z art. 209 § 1 k.k., nie ma stanu rzeczy osądzonej, jeśli uprzednie prawomocne skazanie dotyczy tylko fragmentu zarzuconego później czynu. Uchylenie się od obowiązku alimentacyjnego w okresie nieobjętym prawomocnym skazaniem jest już nowym czynem przestępnym, pociągającym dalszą odpowiedzialność karną, przy czym granice czasowe kolejnego przestępstwa powinny być dokładnie określone, z uwzględnieniem treści poprzedniego wyroku skazującego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2002 r., V KK 10/02).

Trafnie wskazuje się też w kasacji, że z ram ustalonego w zaskarżonym wyroku okresu od dnia 5 lipca 2019 r. do dnia 15 maja 2020 r. prawidłowo wyłączono okres od dnia 11 stycznia do dnia 13 maja 2020 r., albowiem D. A. w tym czasie odbywał karę pozbawienia wolności. Jak trafnie podkreśla się natomiast w orzecznictwie sądowym, nie sposób wykazać realizacji bezprawnego zamiaru uchylania się od płatności alimentów w sytuacji, kiedy zobowiązany do ich płacenia

odbywa karę pozbawienia wolności i nie uzyskuje w zakładzie karnym dochodów, co obiektywnie uniemożliwia mu realizację takiego obowiązku (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2010 r., V KK 74/19).

Oznacza to – w świetle treści art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 31 maja 2017 r. – że D. A. nie mógł zrealizować ustawowych znamion czynu zabronionego z art. 209 § 1 k.k. w okresie po opuszczeniu zakładu karnego, a więc w dniach 14 i 15 maja 2020 r. Znamion tego typu czynu zabronionego nie wypełnia także ustalony przez Sąd Rejonowy okres uchylania się od alimentacji w dniach od 7 grudnia 2019 r. do 20 stycznia 2020 r., przy ograniczeniach wynikających z art. 17 § 1 pkt 7 *in fine* k.p.k. Art. 209 § 1 k.k. wymaga bowiem, aby łączna wysokość powstałych wskutek niealimentacji zaległości stanowiła równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące. Znamię to, z uwagi na to, że między 7 grudnia 2019 r. a 20 stycznia 2020 r. upłynął jedynie miesiąc i 13 dni, nie zostało w tej sprawie spełnione.

Wobec powyższego konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy D. A. Sądowi Rejonowemu Poznań-Stare Miasto w Poznaniu do ponownego rozpoznania. Wydanie przez Sąd Najwyższy po uchyleniu zaskarżonego orzeczenia wyroku uniewinniającego nie było możliwe, albowiem rozstrzygnięcie w tej sprawie musi modyfikować ramy czasowe czynu oskarżonego, jakie zostały wskazane w akcie oskarżenia, a tego kompetencja Sądu Najwyższego określona w art. 537 § 2 k.p.k. nie obejmuje.

Sąd pierwszej instancji, rozpoznając ponownie sprawę, uwzględni powyższe rozważania, a także ograniczenia wynikające z art. 443 w zw. z art. 518 k.p.k.